

ipsam formalem operationem debere conservare suam activam indifferentiam et potestatem amplectendi utrumlibet extremum; voluntas vero ita adhuc indifferens non potest esse vel ipsi Deo medium infallibile cognoscendi unum extremum præ alio determinate futurum. Sed jam ut ad ipsam conciliationem libertatis cum divina immutabilitate ab adversaris propositam accedam;

nec ad
questionis
solutionem
idonea.

186. Dico 4.º Reverendi adversarii nostri punctum difficultatis, quod declarandum assumpserant, mihi videntur penitus intactum reliquisse, ac mysterium libertatis divinæ ad liberalem creatam perperam extendisse.

Prima pars probatur. Quia ad conciliandam libertatem divinam cum immutabilitate non sufficit ostendere Deum non posse mutari, sed præterea explicare oportet aliquo modo, Deum, sive libere exercens sive libere non exercens volitionem suam circa creaturas denominetur, et quamvis hujusmodi denominatio sit realis et intrinseca, eodem prorsus modo se habere. Atqui adversarii probant quidem primum horum, dicentes in exercitio libertatis divinæ non dari actum vel terminum productum; alterum vero nullatenus declarant. Et probo hanc Minorem quoad secundum metabrum. Nam potentia libera non solum in actu primo completo, sed in ipso quoque formali exercitio libertatis suæ, debet importare indifferentiam aliquam; nam libertatis essentia est in activa indifferentia, quæ proinde adesse debet, ubicumque adest libertas, at libertas agnoscenda est non solum in actu primo, sed etiam in actu secundo vel in exercitio actuali et formali libertatis. Atqui dicendo duntaxat formale libertatis exercitium non solum in Deo, sed in creatis etiam, identificari cum entitate voluntatis, eique nihil reale superaddere, non explicatur, quomodo in eo exercitio adsit indifferentia, multoque minus admissa, quam præclari adversarii jure merito admittunt, sententia Suarezii aliorumque plurimorum, dicentium in Deo velle liberum, et consequenter ipsum formale libertatis exercitium, esse prorsus unum idemque re atque entitative cum velle necessario. Ergo doctissimi scriptores reinpenitus inexplicatam videntur reliquisse.

Secunda pars per se patet; quia hactenus omnes existimabant formale libertatis exercitium, quod nisi verba in

alienum sensum detorqueantur, evidenter actum ipsum secundum voluntatis importare videtur, solum in Deo identificari cum voluntate, in creatis vero importare operationem distinctam. Atqui secundum adversariorum nostrorum doctrinam idem accidit in voluntate creata. In quo illud est incredibile mysterium, quod creatura, cum e non volente fit volens, per formale videlicet libertatis exercitium, nullatenus in se immutetur: immo vero nescio, an non in creatura sit majus adhuc mysterium, quam in Deo, quia cum Deus ab æterno exerceat libertatem suam, etiamsi libere velit, et potuisset non velle quod vult, vel velle quod non vult, tamen de facto numquam dici potest e non volente fieri volens, vel vicissim; at creatura sexcenties in horas incipit velle, cum prius non voluisset, et non velle, cum voluisset prius.

Dices. Agens cum agit, non præcise mutatur, quatenus agit, sed quatenus patitur. Sed voluntas, præcise quatenus formale libertatis exercitium habet, non patitur, sed agit. Ergo non debet mutari per formale libertatis exercitium.

Respondeo, *trans*. Major, *neg*. Minor., quia formale libertatis exercitium importat operationem: essentialiter immanentem; operatio vero hujusmodi essentialiter in sua simplicitate et actione et passionem continet, siquidem postulat recipi in ipso agente.—Verum: satis de hac ingrata controversia, quam amore veritatis unice permotus suscepi.

ARTICULUS V

De divina æternitate

187. Hoc aliud attributum est, quamvis in speciem negativum, re tamen vera præstantissimam continens perfectionem. Est enim *esse* actus omnis perfectionis: quale ergo quantumque erit illud *esse* essentiam constituens Dei, omnis expertus initii et finis, omnem a se excludens successionem et vicissitudinis obumbrationem? Omissis impropriis vocis acceptionibus (1) vel pro longissima duratione, vel pro duratione, quæ solo caret fine, quæve, licet et finem et initium

(1) Cfr. *Ontolog.* num. 1364 pag. 1053.

excludat, non tamen realem aliquam respuat successionem; illa est notissima et communi catholicorum scriptorum calculo probata definitio, qua aeternitas definita est a Severino Boetio: *Interminabilis vita tota simul et perfecta possessio* (1).

Dicitur *interminabilis* ad excludendum terminum sive a parte ante sive a parte post, nec solum terminum, sed absolutam capacitatem termini, ita ut aeternitas et aeternus nec possit habere initium nec finem. Dicitur *possessio vitae*, ut innuatur ens proprie aeternum habere non quaecumque *esse*, sed *esse* vitale. Praeterea *vivere* in viventibus non solum significare potest *esse*, verum etiam operationem, vitam nempe substantialem et accidentalem, vel in actu primo et in actu secundo, *esse* vero per se non significat operationem. Cum ergo in ente vere aeterno utrumque *esse*, et substantiale et operationis, unum idemque sit in actu purissimo, convenientissime adhibetur vox *vita* in aeternitatis definitione, potius quam *esse*. Simili modo dicitur potius *possessio*, quam *duratio* vitae, ad exprimendam plenam et imperturbatam fruitionem vitae, quam *duratio* per se non declarat. Dicitur *tota simul*, ut omnis abigatur successio et realis mutatio, sive amittendo aliquid, sive de novo acquirendo actum aliquem, quicumque ille sit, tum ad *esse*, tum ad vitalem operationem spectantem. Dicitur demum *perfecta possessio*, ut significetur ens aeternum possidere in simplicissimi et immutabilis puritate actus omnem possibilem perfectionem vitae in nobilissimo gradu.

Quare apparet ex hac descriptione, discrimen aeternitatis a reliquis omnibus durationibus, videlicet ab aeterno et tempore (2). Differt ab aeterno, quod est duratio rerum incorruptibilium, tum quia aeternum habet initium existendi aut terminum a parte ante, quia saltem de facto nihil creatum est ab aeterno; tum quia etiamsi Deus ens aliquod incorruptibile creasset ab aeterno, illud quidem *de facto* careret initio, non tamen *de jure*, quia sicut potuit nullatenus esse, ita potuit non semper esse. Praeterea etiam a parte post non importat aeternum durationem absolute, sed tantum *naturaliter* interminabilem, quandoquidem omne ens creatum eget conservatione Dei ad

(1) Boetius, *De consolat. Philos.* libr. 3. pros. 2.

(2) Cfr. *Ontolog.* num. 365, pag. 1055, et num. 366, pag. 1057.

Boetiana
aeternitatis
definitio
declaratur.

Aeternitatis
discrimen ab
aeterno.

existendum, qua deficiente, ut potest absolute deficere (1), illud abiret in nihilum. Denique quamvis aeternum importat durationem immutabilem, ac proinde totam simul secundum *esse* substantiale, non tamen secundum *esse* accidentale et successionem operationum. Differt a tempore, quod est duratio rerum corruptibilium, primo in omnibus his, in quibus differt ab aeterno; deinde quia tempus praeterea implicat successionem et compositionem secundum ipsum *esse* substantiale rei. Nam motus v. g. habet entitatem essentialiter fluxam et successivam, quae nequeat consistere ac permanere; et substantiae corporeae, quamvis possint permanere, ac porro permanent aliquandiu in *esse* substantiali, tamen admittunt formarum successionem, per quarum recessum corrumpuntur, et per adventum aliarum novarum generantur. Praeterea componuntur ex partibus integrantibus, secundum quas mutari possunt, et augmenti decrementique pati vicissitudinem, etiam quamdiu substantia ipsa *secundum essentiam* inalterata permanet. Denique tempus, licet possit etiam esse mensura entium viventium, nempe corporum animatorum, non tamen est duratio exigens vitam, ut constat ex entibus inorganicis (2). Est ergo aeternitas duratio quaedam essentialiter carens principio et fine omnique reali successione ac mutatione.

Unde sequitur 1.º in aeternitate non posse dari praeteritum nec futurum, sed praesentissimum et simplicissimum *nunc* omni alteri durationi praesentiam suam immutabiliter exhibens; fere sicut Deus per immensitatem suam absque ulla mutatione praesens est cuilibet rei ac spatio reali, essetque etiamsi illud in infinitum protenderetur. *Rei aeternae vel aeviternae aliquid potest attribui dupliciter. Uno modo ratione sui ipsius; et sic non attribuitur ei neque fuisse neque futurum esse, sed solum esse; quia in praeterito et futuro implicatur prius et posterius, non autem in praesenti. Alio modo ratione mensurae*

(1) Cfr. *Psycholog.* vol. 3.um, num. 210, pag. 607, *Secunda pars*; itemque dicenda inferius de divina rerum creaturarum conservatione.

(2) Cfr. de his S. Thomas, 1.º quest. 10, art. 1, 1.º et 2.º; 1.º dist. 8, quest. 2, art. 1; 2.º quest. 1, art. 1; *Quodlib.* 10, art. 4, ad 4.um Cfr. etiam *Ontolog.* num. 364 sequq.; pag. 1053 sequq.; *Cosmolog.* num. 300 pag. 1082 sequq.

et a tempore.

Aeterna
aeternitatis
definitio.

In aeternitate
non datur
praeteritum
nec futurum,
sed tantum
praesentissimum
ac simplicissimi-
mum nunc.

adjacentis vel subjacentis, id est ratione temporis; et sic attribuitur ei fuisse per concomitantiam ad tempus præteritum, et futurum esse per concomitantiam ad tempus futurum. Ipsum enim momentum æternitatis adest toti tempori; unde dicit Augustinus de Deo, quod fuit, quia nunquam defuit: erit, quia nunquam deerit.

Quædam
æternitatis cum
immutabilitate
cognatio.

Sequitur 2.º maxima æternitatis cum immutabilitate cognatio. Si immutabilitas sumatur proprie, quatenus excludit tantum mutationem proprie dictam, æternitas addit duas negationes, videlicet initii et finis; at si immutabilitas divina sumatur prout respiciens mutationem tum proprie, tum improprie dictam, sicut eam superius demonstravimus, videtur æternitas re non differre ab immutabilitate; quia immutabilitas in eo sensu non solum excludit potentiam susceptivam mutationis internæ veri nominis, sed etiam possibilitatem non existendi et amittendi existentiam. Ex quo tamen perperam inferas æternitatem cum immutabilitate confundi: «quamquam enim hæc attributa sint propinquissima, et ideo sæpe pro eodem usurpentur, ut videre licet præsertim apud Isidorum (lib. 7 *Etymolog.*, cap. 1) et Augustinum, (lib. *de Natura boni*, cap. 39), tamen secundum rationem distinguuntur, etiam in negationibus, quas includunt. Nam, sicut motus et tempus, licet in re sint idem, nihilominus ratione distinguuntur; ita negatio mutationis, quam dicit immutabilitas, secundum rationem distincta est a negatione successionis temporalis seu omnis successionis durationis create, quam includit æternitas» (1). Immo nostro modo concipiendis prius est Deum esse immutabilem, quam æternum; et sic etiam S. Thomas non semel scripsit, quod *ratio æternitatis consequitur immutabilitatem* (2).

Quædam
objecta soluta.

Dices 1.º Quod admittit magis et minus, successionem involvit et mutationem. Atqui æternitas admittit magis et minus; siquidem hodie magis duravit æternitas, quam heri et ante 100, 1000... annos. 2.º Æternitas mensurat etiam res

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 50, sect. 4, num. 14.

(2) S. Thom., 1 p., quest. 1, art. 2 et 3.

De conceptu æternitatis ac differentia a cæteris durationibus legi potest Suarez, *Metaphys.* disp. 50, sect. 3.

creatas; nec solum permanentes, sed successivas etiam, motum ac tempus ipsum. Atqui hoc fieri non posset, nisi æternitas successionem importaret; nam mensura et mensuratum ejusdem sint ordinis, oportet. Ergo.

Respondeo ad 1.um, *neg.* Minor. Nam in re simplicissima nec sunt, nec possunt esse partes, quarum aliæ sint post alias. Sicut substantia simplex potest præsens esse continuo permanenti, majori minerive v. g. anima rationalis toti corpori, quin in se ipsa varietur, extendatur, vel contrahatur; et sicut punctum indivisibile, fixum immotumque permanens ad ripam fluminis, potest fieri præsens diversis partibus aquæ massæ successive præterlabentis, sic indivisibile *nunc* æternitatis non augetur in se, nec ullatenus mutatur ex eo, quod partes temporis, anni, dies, horæ... successive fiant illi præsentis, quia est simplicissima et perfectissima duratio tota simul existens et eminentiori modo æquivalens infinitæ durationi, quæ successive ac per partes sine initio ac fine fluere fingatur; neque indiget partibus ac successionem, ut præsens indivisibiliter sit toti divisibili ac successivo, quemadmodum indivisibile punctum centri præsens est partibus circuli.

Respondeo ad 2.um, *dist.* Major. Æternitas mensurat secundum durationem etiam res creatas, etc., proprie vel tamquam mensura homogœna et proportionata, *neg.*; improprie ac tamquam mensura analoga et *excedens*, ad quam plus minus accedit omnis creata duratio, sed semper extra omnem ordinem communem et proportionem, *conc.*

Et contradistincta Minor, *neg.* conseq. Sicut enim essentia et perfectio divina est mensura omnium seu principium et exemplar cujuslibet create rei, non univoce sed analogice duntaxat convenientis cum illo; id ipsum dici potest de divina æternitate respectu creaturarum durationum, quæ proinde suis distinctis mensuris propriis mensurantur, sicut successive tempore atque aliæ aliis, quas nunc necesse non est assignare (1). *Omnibus illis, in quibus invenitur diversa, ratio mensurandi, oportet esse diversas mensuras proprias; non enim*

(1) Cfr. S. Thom., 1 p. quest. 10, art. 6; 2.^a dist. 2, quest. 1, art. 2; *Quædlib.* 5, art. 7.

eodem modo mensurantur panis et vinum. Unde cum diversa ratio mensurandi sit in diversis actibus, oportet quod respondeant eis diversae mensurae propriae; verumtamen una earum potest ordinari ad aliam, sicut ad primam mensuram et excedentem. Unde sicut divinum esse est mensura omnis actus, ita aeternitas est mensura omnis durationis, excedens et non coaequata. Sed praeter hoc oportet habere alias proprias mensuras propter diversos modos mensurandi (1). Alia, quae adversus istam aeternitatis declarationem objici possent, videantur apud Anglicum Doctorem (2).

Jam duae hic quaestiones agitari possent: primo, an Deus sit aeternus; secundo, an futura, antequam in se ipsis existant dici possint praesentia Deo in aeternitate. Verum hanc postremam ad tractatum de divina scientia relinquimus, primam tantum nunc expediendam suscipimus.

Inter eos, qui negarunt necessario convenire Deo aeternitatem recenseri possunt primum gentiles, qui admiserunt deos in tempore genitos; itemque pantheistae et evolutionistae, qui unam absurdissime asserunt substantiam perpetuo sese evolventem per successivas mutationes transformationesque.

188. PROPOSITIO. Deus, et quidem solus, est proprie aeternus, et ipsa aeternitas.

Deus est aeternus Prima pars: *Deus est aeternus*, certa est de fide ex Lateranensis concilii IV capite *Firmiter*, ubi dicitur esse *unus solus verus Deus, aeternus, immensus* (3). Idem continetur in Symbolo Athanasiano, idem olim definivisse Nicenum scribit S. Ambrosius (4); idemque nostris diebus confirmavit sacrosanctum concilium Vaticanum (5), et sacrae Litterae Patresque innumeris in locis semper docuerunt, ut videre est passim apud Theologos.

(1) S. Thom. 1.º dist. 19, quaest. 2, art. 1, ad 2.um

(2) 1. p. quaest. 10, art. 1; 2.º dist. 8, quaest. 2, art. 1.

(3) Apud Denzinger, num. 355, pag. 110.

(4) *De fide*, lib. 1, cap. 18, num. 120.

(5) *Constitutio de fide catholica*, cap. 1, apud Denzinger, num. 1671, pag. 386.

Probatur ratione 1.º Ex praeracta declaratione tria continentur in conceptu aeternitatis strictae ac proprie sumptae a) essentialis carentia initii; b) essentialis carentia finis in existendo; c) absentia successione mutationisve cujuslibet in durando, sive secundum esse, sive secundum operationem intrinsecam. Atqui tria haec necessario asserenda sunt Deo. Ergo...

Minor quoad priores partes constat ex essentiali Dei necessitate in existendo; quoad tertiam ex immutabilitate.

Prob. 2.º Aeternitas est certissime praestantissima purissimaque perfectio, nullam in se involvens imperfectionem pugnantem cum alia meliori perfectione. Ergo non potest ab illo abesse (1).

Secunda pars: Solus Deus est aeternus, vel nihil aliud praeter Deum est stricte ac proprie aeternum; patet ex probatione praecedentis partis. Nam praeter Deum nihil est nisi a Deo factum et libere factum, et absolute etiam libere conservatum in esse, prout suo loco demonstrabitur. Ergo quidquid est praeter Deum, potuit non existere, et, quantum est de se, numquam existisset; ideoque initium habet. Simili modo quidquid est praeter Deum, potest absolute desinere in esse, licet sit naturaliter incorruptile, nimirum deficiente sibi divina conservatione; ac proinde finem habere potest. Denique nihil creatum est actus purus, sed perfectibile successive, saltem accidentaliter. Ergo omne creatum caret essentialiter tertio illo elemento in aeternitatis notione contento (2).

Ceterum quamquam solius Dei propria sit aeternitas stricta, possunt tamen creature participare minus propriam aeternitatem, quemadmodum praclare docet S. Thomas, resque per se satis patet. *Secundum... quod aliqua ab ipso (Deo) immutabilitatem percipiunt, secundum hoc aliqua ejus aeternitatem participant. Quaedam ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur a Deo, quod nunquam esse desinunt. Et secundum hoc dicitur (Eccles. I) de terra, quod in aeternum stat; et sic aeternitas angelis attribui potest, secundum illud*

(1) Vide S. Thom., 1. p. quaest. 10, art. 2; *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 15; 1.º dist. 8, quaest. 2, art. 2.

(2) Vide S. Thom., 1. p. quaest. 10, art. 3; 1.º dist. 8, quaest. 2, art. 2.

et quidem solus.

(Ps. LXXV, 5): *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis. Quædam etiam æterna in Scripturis dicuntur propter ætunitatem durationis, licet corruptibilia sint; sicut in Psalmis dicuntur montes æterni; et (Deut. XXXIII, 15) etiam dicitur: De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, in quantum habent intransmutabilitatem, vel secundum esse, vel ulterius secundum operationem; sicut angeli et beati, qui Verbo fruuntur; quia quantum ad illam visionem Verbi non sunt in sanctis volubiles cognitiones, ut dicit Augustinus (De Trin. lib. XV, cap. 16). Unde et videntes Deum dicuntur habere vitam æternam, secundum illud (Joan. XVII, 3): Hæc est vita æterna, ut cognoscant, etc. (1).*

immo est
ipsa æternitas.

Tertia pars: Deus est ipsa æternitas, eodem nempe modo ac sensu, quo Deus est suum esse ac sua vita, quia est, ac vivit, duratque per suam essentiam et absque ulla compositione naturæ ac suppositi, quemadmodum non semel declaratum probatumque reliquimus in superioribus. Nec solum est (Deus) æternus, ait Aquinas, sed sua æternitas, cum tamen nulla alia res sit sua duratio, quia non est suum esse. Deus autem est suum esse uniforme. Unde sicut est sua essentia, ita sua æternitas (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

189. *Objic. 1.º Nihil factum potest prædicari de Deo. Sed æternitas est aliquid factum. Nam, docente S. Augustino, Deus est auctor æternitatis (3); Bœtius etiam dicit, quod nunc fluens facit tempus, nunc stans facit æternitatem (4). Ergo...*

Respondeo, conc. Major., neg. Minor. Ad cujus probationem primam dicendum est, S. Augustinum loqui de æternitate minus propria et participata, eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo et suam immutabilitatem (5). Quod vero alteram probationem attinet, Bœtius

(1) S. Thom., 1 p., quest. 10, art. 3.

(2) S. Thom., 1 p., quest. 10, art. 2.

(3) S. August. in libro *Ocloginta trium questionum*, quest. 23.

(4) *De consolat. Philos.* lib. 5, præs. ult.

(5) S. Thom. 1 p., quest. 10, art. 2, ad 1.um

vult nunc stans facere vel constituere æternitatem, non in sensu reali causando, sed secundum mentis considerationem, ea est enim ratio et essentia æternitatis. Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eo quod apprehendimus fluxum ipsius nunc; ita causatur in nobis apprehensio æternitatis, in quantum apprehendimus nunc stans (1).

Objic. 2.º Quod est ante et post æternitatem, non mensuratur æternitate. Atqui Deus dicitur esse ante æternitatem et post æternitatem (2), et alibi: Deus regnabit in æternum et ultra (3). Ergo...

Respondeo, dist. Major.; quod est ante et post æternitatem improprie ac late sumptam, neg.; proprie et stricte sumptam, conc. Et contradistincta Minore, neg. consequ. (4).

Objic. 3.º Æternitas mensura quædam est. Sed Deo non convenit esse mensuratum. Ergo non competit esse æternum.

Respondeo, dist. Major.: æternitas est mensura quædam propria et realis, neg.; impropria et secundum modum nostrum concipiendi, conc. Et contradistincta Minore, neg. consequ. Æternitas non est aliud, quam ipse Deus. Unde non dicitur Deus æternus, quasi sit aliquo modo mensuralus; sed accipitur ibi ratio mensuræ secundum apprehensionem nostram tantum (5); sicut infinitas quodammodo dici posset mensura perfectionis divinæ, atque immensitas ubicationis, quia cum mensura dicatur in corporeis id, quo primo quantitas rei cognoscitur (6), æternitas est reapse id, quod exprimit, nobisque facit cognoscere, quanta sit amplitudo et ratio divini esse secundum durationem. Cæterum non unum est auctorum modus loquendi, cum quæritur, utrum æternitas habeat rationem mensuræ sive respectu Dei sive respectu creaturarum. Respectu harum non potest esse saltem mensura propria et homogenea, ut superius notavimus. Nec respectu Dei potest

An æternitas
rationem
habeat
mensuræ,
sive respectu
Dei,
sive respectu
creaturarum.

(1) S. Thom. *ibid.*

(2) In libro *de causis*, propos. 2.

(3) *Exodi* cap. 15, vers. 18.

(4) Vide S. Thom. 1 p. quest. 10, art. 2, ad 2.um

(5) S. Thom. 1 p., quest. 10, art. 2, ad 3.um

(6) Aristot. *Metaphys.* lib. 10, cap. 1.

esse mensura saltem extrinseca (1), quia æternitas est ipsemet Deus. Utrum vero possit dici mensura *intrinsicca*, exclusa semper idea limitis ac termini, quam in creatis involvit ratio mensuræ, videtur esse quæstio potius de nomine. S. Thomas non semel asserit æternitatem esse mensuram (2); alias vero diserte negat, ut cum S. Doctor scripsit: *Divina magnitudo nullo modo est mensurabilis vel mensurata nec ab alio nec a se; primo, quia mensuralio ponit terminationem, etc.* (3). Verum necesse non est in re minoris momenti diutius in hære (4).

Objic. 4.^a In æternitate non est præteritum nec futurum, cum sit *tota simul*. Sed de Deo dicuntur passim in sacris quoque Litteris verba non solum præsentis, sed præteriti quoque ac futuri temporis. Ergo...

Respondeo, dist. Minor. De Deo dicuntur verba non solum præsentis, sed præteriti quoque ac futuri temporis, quatenus Deo in se ipso possit esse vera successio, ideoque reale aliquid præteritum, quod jam non sit, vel futurum, quod nondum sit, sed erit, *neg.*; quædam verba dicuntur de Deo etiam præteriti et futuri temporis, ratione aliarum rerum Deo cõexistentiũ, videlicet ad significandam illarum mutationem ac successionem, ratione cujus cum non semper in se existant, nec semper cõexistunt Deo, *conc.* Sicut enim Deus ratione immensitatis absque ulla interna sui mutatione potest præsens esse successive aliis et aliis rebus, quibus non semper fuit, nec erit præsens, solum quia ipsæ non semper existunt; ita Deus ratione æternitatis, quamvis semper totus simul in se existens immutabiliter, non semper cõexistit rebus et eventibus, quia hæc non semper in se ipsis existunt; et ideo in existentia quidem Dei non est præteritum et

(1) Vide *Cosmolog.* num. 129, pag. 110, ubi declaratur quid sit mensura intrinsicca et extrinseca.

(2) Vide v. g. 1. p. quæst. 10, art. 5; 1.^a dist. 19, quæst. 2, art. 2, ad 1.um; *Quælib.* 5, art. 7.

(3) 1.^a dist. 19, quæst. 1, art. 1, ad 4.um Cfr. 1. p., quæst. 10, art. 2, ad 3.um.

(4) Cfr. Billuart (*De Deo* dissert. 7, art. 8. *Quæritur* 4.^a), et Johannes a S. Thoma (*Cursus theolog.* tom. 1, disp. 9, art. 1), et Franciscus Sylvius (In 1.^{am} part. quæst. 10, art. 2, in responsione ad 3.^{am}).

futurum, sed præsentissimum *nunc* indivisibile atque immutabile, at in cõexistentia cum rebus et eventibus, quæ nihil intrinsiccum addit Deo, sed est pura relatio rationis, potest esse successio præteriti, præsentis et futuri. Idque solum indicant verba et prædicata quædam præteriti ac futuri temporis, quæ de Deo dicuntur (1).

Instabis 1.º Æternitas divina vel cõexistit tota durationibus rebusque creatis, vel non. Si non tota cõexistit, dantur in illa diversa momenta, quæ sibi succedant, ideoque jam non erit tota simul. Si vero tota cõexistit, dicendum erit, res ac durationes creatas esse omnes æternas, utpote quæ toti æternitati cõexistunt.

Respondeo, conc. Major., disting. primum membrum assumptionis. Si non tota cõexistit formaliter, *conc.*; si non cõexistit tota totaliter vel virtualiter, quatenus nempe in sua simplicitate modo nobiliori æquivalet successivæ durationi, quæ sine initio per partes existens in infinitum fingatur, *neg.* *Contradistinguo* alterum assumptionis membrum. Si tota cõexistat et formaliter et virtualiter, *transeat*; si tota cõexistat formaliter tantum, sed non virtualiter, *neg.* Sicut enim anima rationalis tota existit in singulis partibus, et immensitas divina tota est in singulis locis et rebus earumque partibus formaliter; ita etiam tota formaliter æternitas, quæ indivisibilis prorsus est, cõexistit singulis partibus temporis, sed tante simul virtutis est, ut eadem in se immutabiliter permanens cõexistere valeat successive fluentibus partibus. Omnia enim in se tempora et successivas durationes eminentissime in se comprehendit, atque excedit absque partium distinctione.

Instabis 2.º Omnis duratio, etiam æterna, videtur successive existere. Ergo nulla potest existere tota simul. Et probatur anteced. Nam duratio dici potest major minorve: id patet in primis de creata, quia potuit ætas mundi esse antiquior; patet etiam de ipsa duratione increata vel æterna, quæ in primis major est quavis creata, et deinde ipsa in se, quatenus diutius protracta in horas diesque, videtur continuo crescere.

(1) Cfr. Suarez, *De Deo*, lib. 2, cap. 4, num. 7.

Respondeo, *neg.* antecedens, quidquid Aureolus et alii pauci sentire poterint (1). Primum membrum probationis, contendens creatam omnem durationem debere successivam esse, nunc *transmitto*, quamvis illud falsum esse reputo cum communi sententia relate ad ævum et durationem substantiarum incorruptibilium, prout jam alias docui (2); verum ubi agitur de sola divina æternitate, necesse non est ingredi controversias durationem creatam respicientes. Alterum ergo membrum probationis *nego* prorsus: 1.º quia æternitas divina creatas durationes non excedit ratione alicujus majoris extensionis formalis, quam in se habeat, sed ratione suae eminentis virtualitatis, nam sine ulla multitudine ac successione partium propter solam essentialem indefectibilitatem suam necesse est, ut antecedit aliquo modo quamcumque durationem creatam, et, hac etiam pereunte, superstes permaneat in infinitum, ita nempe ut Deus sit ac duret etiam tum, cum alia non sunt, vel non durant. 2.º Quia æternitas non sic protrahitur in horas ac dies, ut novum aliquem actum perfectionem qualiscumque generis jugiter acquirat, sed ut tantum perenniter suam purissimam et immutabilem actualitatem servet (3).

Objic. 5.º Deus vocatur *antiquus dierum* (4), ac dicitur esse in tempore, itemque in tempore creasse mundum, assumpsisse naturam humanam, etc. Atqui hæc omnia successione important. Ergo Deus non est æternus saltem in sensu propositionis nostræ, quatenus æternitas excludat successionem et immutabilitatem sive in essendo sive in operando.

Respondeo ad primum, *distinguendo*. Deus dicitur *antiquus*, quasi tempore proprie mensurari possit duratio Dei,

(1) Vide Suarez (*Metaphys.* disp. 50, sect. 5), Joann. a S. Thoma (*Curs. Theolog.*, tom. 2, disp. 9, art. 1), Valentia (In 1.^{am} part., disp. 1, quæst. 10, punct. 1 fin.).

(2) Vide *Ontolog.*, num. 355, pag. 1077; et *Cosmolog.*, num. 320, pag. 1082, 1083.

(3) Lege, si vis, Eximium Doctorem (*Metaphys.*, disp. 50, sect. 5, num. 27 seqq.), egregie declarantem, quo pacto dici queat in simplicibus durationibus una major vel diuturnior altera.

(4) *Daniel.* cap. 7, vers. 9.

neg.; ratione æternitatis eminenter in se complectentis omnia tempora, *conc.* Pari modo *distinguo* alterum Majoris membrum: Deus dicitur in tempore, quasi tempore mensuratus, *neg.*; quasi vere cœxistens temporis, *conc.* Tertium quoque membrum *distinguo*, Deus dicitur in tempore creasse mundum, assumpsisse humanam naturam, etc., terminative quatenus in tempore extitit effectus, ad quem actio divina terminatur, *conc.*; entitative aut principiative, ita ut in tempore inceperit esse actio secundum id, quod ea ex parte Dei importat, *neg.*

Et *contradistincta* Minore, *neg.* coseq.

Objic. 6.º SS. Ambrosius (1) et Hilarius (2) æternitatem soli Patri attribuunt in divinis; et jure quidem ita esse locuti videntur, siquidem solus Pater principium non habet, reliquæ Personæ a Patre procedunt. Atqui tamen non solus Pater, sed Filius quoque et Spiritus S. verissime sunt Deus. Ergo quoniam æternitas stricte sumpta excludit et principium et finem, non videtur esse attributum proprium divinitatis, sed exclusivum unius dumtaxat Personæ Patris.

Respondeo, *dist.* Major. Prædicti Doctores æternitatem soli Patri attribuunt per quamdam *appropriationem*, ut loquantur Theologi, propterea quod solus Pater est principium non principiatum, *conc.*; in sensu reali, quatenus solus Pater careat in divinis initio existendi seu termino a parte ante, *neg.* Rationem quoque superadditam *distinguo*: solus Pater principium, id est, initium existendi vel principium durationis non habet, *neg.* Solus Pater habet rationem principii non principiatum, *conc.* *Concedo* Minor., et *nego* consequens, *distinguendo* rationem adjectam. Æternitas excludit principium solius originis, *neg.*; excludit principium durationis vel initium existendi, *conc.* (3). Filius seu Verbum et Spiritus S. in divinis sunt Deus æque ac Pater, illorumque divinitatem strenue probarunt adversus Arianos et Macedonianos objecti nobis Doctores Ecclesiæ. Quia vero inter tres Personas solus Pater non procedit ab alio, Verbum vero a Patre solo, Spiritus S. ab

(1) *De Trinit.* (alias *In Symbolum Apostolorum*), cap. 1.

(2) *De Trinitat.* lib. 2, num. 1.

(3) Vide S. Augustin., *De Trinit.* lib. 6, cap. 10, num. 11.